

Hoe snoei je hoogstam fruitbomen?

Over enkele maanden is het weer zover: dan moeten de hoogstam fruitbomen weer gesnoeid worden. Er rest Nederland nog weinig gemeentelijke hoogstam boomgaarden. Tiel, 'fruit hoofdstad' van de Betuwe, houdt enkele hiervan in stand om de verbinding met haar roemrijke verleden niet te verliezen. Snoeispecialist en boombeheerder Cor Fleuren vertelt en geeft voorts een workshop fruitbomen snoeien in dit artikel.

Auteur: Karlijn Raats

Tot en met de generatie kinderen die opgroeide in de jaren tachtig zijn ze nog bekend: de getekende verhalen van Flipje uit Tiel. Brave huismoeders spaarden met jamzegels de boekjes bij elkaar. Het reclamemannetje, geboren uit een framboos, deelde aan vriendjes na elk spannend avontuur limonade of jam uit van fabriek De Betuwe uit Tiel. Halverwege de jaren tachtig werd De Betuwe overgedaan aan Hero en daarmee was Flipje vergane glorie. De hoogstam fruitboomgaarden waren al eerder passés; begin jaren '60 van de vorige eeuw raakten door kosten- en werktechnische voordelen de halfstam, laagstam en de palmet in zwang in de fruitteelt. Het kostte teveel energie om hoogstam fruitbomen te snoeien en om hoog de boom in te moeten om het fruit te plukken en ziekten en plagen te bestrijden. Er werd zelfs een rooipremie verstrekt om boomgaarden om te vormen tot halfstam en laagstam boomgaarden.

Ervaren Betuwse fruitteeltkwekers

De gemeente Tiel beheert nog drie hoogstam fruitboomgaarden, deze liggen in het openbaar groen. Hiervan is er zelf één nog zeer recentelijk aangeplant. De reden: het verleden mag niet in de vergetelheid raken door de zee van laagstam

fruitboomgaarden die de omgeving van Tiel nu bedekt. Boombeheerder Cor Fleuren heeft zo'n vijftienvintig jaar geleden met enkele collega's nog de kneepjes van het snoeien van hoogstam fruitbomen geleerd van ervaren Betuwse fruitteeltarbeiders. Hij heeft op zijn beurt het stokje doorgegeven aan de jongere groenmedewerkers binnen de gemeente.

Fleuren: "In het wijkpark van Passewaaij, waarin halverwege de jaren '90 een park is aangelegd, staan de meeste hoogstam fruitbomen. Er staan de volgende appelbomen: Bloemeezoet, Gravenstein, Lombarts, Rode van Boskoop, Sterappel, Notarisappel, Laxton. Ook staan er perenbomen: Noordhollandse suikerpeer, Clapp's Favorite, Zoete Brederode en Conference. In de woonwijk Rauwenhof heeft de gemeente een oude fruitboomgaard van de gemeente gered van herinrichting, inclusief de oude elzenhaag die vroeger diende als windsingel voor de boomgaard. Een bewonersstichting beheert deze fruitbomen. In 2002 heeft de gemeente een totaal nieuwe hoogstam fruitboomgaard aangeplant bij de uitbreiding van de rand van Tiel. Deze fruitboomgaard ligt als symbool aan 'de poort van Tiel'. Tot slot hebben we nog wat halfstam fruitbomen langs de kant van weggetjes staan

in met name het buitengebied. Vroeger hadden boeren die een kavel bezaten aan de openbare weg het recht om bomen in de berm te plaatsen. Het 'overpoortrecht' heet dat. Vandaar dat er nog aardig wat halfstam fruitbomen staan. Begin jaren '90 heeft de Dienst Landelijk Gebied dit recht afgekocht, dus deze bomen zijn nu in gemeentelijk beheer."

Snoeien

"Hoogstam fruitbomen snoeien is totaal anders dan de onderhoudssnoei of begeleidingssnoei bij laan- en straatbomen", gaat Fleuren verder. "Om te beginnen zijn niet alle fruitbomen zo gemakkelijk op te kronen als laan- en straatbomen. Peren- en kersenbomen laten zich over het algemeen gemakkelijker snoeien dan appelbomen. Dit is ook afhankelijk van het fruitras. De opkroonhoogte is voor fruitbomen minder hoog omdat ze doorgaans niet langs de kant van de weg staan en alleen de trekker onder hun kroon moeten kunnen doorlaten, dat verschil is al gauw 1,5 meter. De hoogstam fruitbomen die de gemeente Tiel in beheer heeft, zijn niet voor de fruitproductie bedoeld en snoeien wij eens in de twee jaar. Dit is voldoende voor het in stand houden van de hoogstammen. Hoogstam fruitbomen

die vroeger wel voor de fruitproductie dienden, werden elk jaar gesnoeid. Afhankelijk van de soort en de standplaats ligt de frequentie voor onderhoudssnoei bij laan- en straatbomen veel lager: één keer in de vijf tot acht jaar. Bij laan- en straatbomen is het doel van onderhoudssnoei bij de boom in zijn volwassen fase: de doorrijhoogte behouden, in de weg hangend hout snoeien, dood hout uit de kroon halen en waterlot/stamvoetopslag van de stam snoeien.

Fleuren: "Waterlot is door het vele snoeiwerk in grotere mate aanwezig dan bij laan- en straatbomen."

Verder gebeurt er niets meer aan de kroon of aan de vorm van de kroon. Bij hoogstam fruitbomen is het doel van onderhoudssnoei: het optimaal laten voortbrengen van fruit. Bij fruitbomen blijf je continue in de kroon snoeien: je moet waterlot uit de boom halen dat er in grotere mate is dan bij laan- en straatbomen door het vele snoeiwerk, de kroon compact houden (takken niet te lang laten worden tegen takuitbraak), de kroon open houden voor zonlicht en wind (teveel takken verwijderen) en zorgen dat takken niet te veel verticaal staan zodat ze veel vrucht kunnen dragen en niet snel uitbreken, maar ook dat ze niet te diep naar beneden buigen zodat de trekker er niet meer onderdoor kan. Een deel van het ontstane waterlot kun je gebruiken om de kroon te verjongen als de kroon oud is geworden. Takken die niet meer gezond zijn, moet je goed kunnen herkennen zodat je op tijd met kroonverjonging kunt beginnen. Bij appel en peer dragen vaak alleen tweejarig hout en ouder hout bloemknoppen. Daarom is de onderhoudssnoei bij hoogstam fruitbomen zoveel intensiever dan bij laan-en

Waterlot en kleine takjes uit de kroon halen met de stokzaag vanaf de grond is lastig, want je houdt de stokzaag al snel diagonaal waardoor je lelijke en schuine snoeiwonden krijgt.

straatbomen: je moet constant de juiste balans aanbrengen in de kroon."

Methode en materiaal

Wat is de juiste snoeimethode en het juiste materiaal voor hoogstam fruitbomen?

"Haal waterlot en kleine takjes in elk geval niet met de stokzaag eruit vanaf de grond, want dan krijg je lelijke en schuine snoeiwonden. Vroeger snoeide men vanaf een laddertje met een korte stokzaag zodat ze vanuit een paar plekken de gehele kroon konden bereiken. Nu gaan we meestal vanuit een kleine hoogwerker met een snoeischaar, stokzaag of klapzaagje te werk. Voor

de dikkere takken gebruik je de motorzaag. Of je gaat met klimtechniek de boom in, dat kan ook. Je kunt de stokzaag lastig vanaf de grond gebruiken omdat de dunne takken en waterloten zodanig meeveren tijdens het zagen, dat je nauwelijks door het hout heen komt. De zogenaamde pitvruchten (appels en peren) kunnen in de rustperiode van de boom gesnoeid worden. De steenvruchten (prunus-soorten) kun je het beste snoeien direct na de oogst, omdat de kans op besmetting met loodglans (*Chondrostereum purpureum*) dan het kleinst is. Vooral pruimenbomen zijn gevoelig hiervoor. Appelbomen zijn gevoelig voor de Ruige weerschijnzwam (*Inonotus hispi-*

Kleine takjes en waterlot met het klapzaagje snoeien vanuit een kleine hoogwerker of ladder.

dus), die witrot in de gesteltakken en de stam veroorzaakt. Mede daarom is het niet verstandig om dikke takken uit de kroon van appelbomen te snoeien.”

Hans Kool van de gemeente Culemborg reageert: “Ik juich het toe dat er een aantal instanties en gemeenten is dat zich inzet voor het behoud van het hoogstamfruit in onze mooie Betuwe. Wij beheren in totaal 750 appelbomen, 161 perenbomen, 221 pruimenbomen, drie kersenbomen en een notenboom. Ze staan op twee boomgaarden en langs ongeveer zeven wegen als hoogstam laanbeplanting. We behouden ze omdat ze vanouds thuishoren in Culemborg: vroeger waren er veel hoogstam boomgaarden in Culemborg en veel beroepsmatige fruittelers. We willen de hoogstam fruitbomen en boomgaarden als cultuurhistorisch symbool in stand houden. We planten relatief weinig peren aan omdat de ervaring ons heeft geleerd dat perenbomen op lange termijn niet te handhaven zijn zonder een aantal gerichte bespuitingen uit te voeren. Dat heeft onderzoek uitgewezen dat we hebben laten doen.”

Over het snoeien voegt Kool toe: “Ook al snoeien we enkel voor instandhouding van de hoogstam fruitbomen, toch doen we dat elk jaar en niet eens in de twee jaar zoals in Tiel gebeurt. Ook gebruiken we hiervoor wél de ladder, net zoals vroeger gewoon was. Het snoeien is uitbesteed aan twee specialisten op dit gebied.”

Hans Kool

Snoei hoogstam fruitbomen

Frequentie

- Ieder jaar (voor productie van de fruitboom)
- Iedere twee jaar (voor instandhouding van de fruitboom)

Methode

- De opkroonhoogte is rond de 2,5 à 3 meter. Grasmaaier en trekker kunnen er nog onderdoor rijden.
- Takken moeten veel vrucht kunnen dragen en mogen dus niet te verticaal staan. Je lost dit op bij het vormen van de kroon door ze met touwtjes uit te buigen.
- De kroon bevat veel waterlot door het vele snoeien. Het waterlot en de kleine takjes constant eruit snoeien om een zo open mogelijke kroon te houden voor het binnenvallende zonlicht.
- De kroon open houden voor de wind. Hoe meer wind er door de fruitboom waait, hoe minder last je hebt van schimmels in het fruit.
- De kroon compact houden zodat de takken niet te lang worden, waardoor ze minder snel, onder het gewicht van fruit, zullen uitbreken.

Materiaal

- Stokzaag (vanuit de kleine hoogwerker, niet vanaf de grond i.v.m. lelijke snoeiwonden)
- (Accu) snoeischaar
- Klapzaag